

Melibayeva Ruzaxon Nasirovna,
Toshkent tibbiyot akademiyasi
Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori,
Pedagogika va psixologiya kafedrası dotsenti

TIBBIYOT XODIMLARI FAOLIYATIDA PSIXOLOGIYA FANINING O'ZARO INTEGRATSIYASIGA BO'LGAN ZARURAT

Annotatsiya. Maqola tibbiyot sohasida psixologiya fanining, xususan, psixodiagnostikaning ahamiyati, uning o'ziga xosligi, tibbiyotda psixodiagnostika nazariyasi va usullari asosida kasallik etiologiyasi, patogenezi, kasalliklarni davolash va oldini olishda psixologik omillarning rolini o'rganish bilan bog'liq muammolarni, tibbiyot va psixologiya fanlari integratsiyasi, amaliyotdagi ehtiyojlar tahlili hamda bu sohadagi muammolarni bartaraf etish yo'llarini aniqlashga bag'ishlangan.

Tayanch so'zlar: psixodiagnostika, tibbiyot psixologiyasi, klinik psixologiya, psixoterapiya, neyropsixologiya, kasallik etiologiyasi, patogenез.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности значения психологии в медицине, в частности психодиагностики, изучения этиологии, патогенеза, роли психологических факторов в лечении и профилактике заболеваний на основе теории и методов психодиагностики в медицине, интеграции медицинских и психологических наук.

Ключевые слова: психодиагностика, медицинская психология, клиническая психология, психотерапия, нейropsихология, этиология заболеваний, патогенез.

Annotation. The article discusses the features of the significance of psychology in medicine, in particular psychodiagnostics, the study of etiology, pathogenesis, the role of psychological factors in the treatment and prevention of diseases based on the theory and methods of psychodiagnostics in medicine, the integration of medical and psychological sciences.

Key words: psychodiagnostics, medical psychology, clinical psychology, psychotherapy, neuropsychology, disease etiology, pathogenesis.

Kirish. Bugungi kunda tibbiyot sohalari singari psixologiyaning qator sohalari, xususan, tibbiyot psixologiyasi, klinik psixologiya, psixoterapiya, neyropsixologiya bemorlarni tashxislash, davolash va ularni parvarishlashda o'ziga xos o'rin tutmoqda. Fan taraqqiyotining yangi bosqichlari salomatlikni ta'minlashga xizmat qilishda bemorni tashxislash, kasallik sabablari va ularning oldini olishga xizmat qiluvchi davo choralari

belgilashda tibbiy psixodiagnostikaning o'rni yuqori ekani tajribalarda o'z tasdig'ini topmoqda¹. Shu sababli ham tibbiyotda psixodiagnostikaning mazmun va mohiyati haqidagi mulohazalar bunga aniq izoh berish imkonini yaratadi.

Asosiy qism. Tibbiy psixodiagnostika psixologik diagnostikaning ixtisoslashgan bo'limi

¹ Мелибаева Р., Абдиназарова И. Тиббий психодиагностика: муаммо, мулохаза ва ечимлар.

bo'lib, psixologiya fani va amaliyotining ajralmas qismidir. Jahonning yetakchi mamlakatlari (AQSH, Rossiya, Buyuk Britaniya, Fransiya va boshqalar) da tibbiyot psixologiyasi va uning amaliy masalalari yuzasidan qo'llanadigan tibbiy psixodiagnostika usullarining tatbiqi O'zbekistonda mazkur sohada izlanishlar olib borilishiga yo'naltirilgan².

O'zbekistonda tibbiy psixodiagnostikaning holati va uni joriy etish istiqbollarini o'rganish yuzasidan empirik tadqiqot tashkil etildi. Tadqiqotda foydalanilgan anketadagi o'n bosqichli baholash mezonlari orqali tibbiyot sohasidagi xodimlarning munosabatlari o'rganildi. Dastlab tibbiyot bilan psixologiya fanining integratsiyasi va ularning o'zaro aloqadorligi to'g'risidagi munosabatlar aniqlandi (1-jadval).

1-jadval

Tibbiyot xodimlari faoliyatida psixologiya fanining o'zaro integratsiyasiga bo'lgan zarurat

Mezon	Tibbiyot xodimlarining miqdori va % ulushi (N=64)					
	Bog'liq		Qisman bog'liq		Mut-laqo bog'liq emas	
Tibbiyot va psixologiya fanlarining o'zaro bog'liqligi	53	82,81	7	10,93	2	3,12
Tibbiyot sohasiga doir muammolarni yechishda psixologiya faniga zarurat mavjudligi	51	79,68	11	17,18	1	1,56

Empirik ko'rsatkichlar tadqiqotga jalb etilgan tibbiyot xodimlari (respondentlar)ning soni va foizli ulushi bo'yicha taqdim etildi. Respondentlarning fikricha, tibbiyot bilan psixologiya fanlarining

² Nasirovna M.R. Features of the Implementation of Psychodiagnostic Surveys in Clinics. European Multidisciplinary Journal of Modern Science, 4. 2022. pp. 519-527.

o'zaro bog'liqligi o'rganilganda quyidagi natijalar olindi³. Respondentlarning mulohazasiga ko'ra, ularning 56 nafari (82,81%) tibbiyot va psixologiya fanlari o'zaro bog'liq, 7 nafari (10,93%) qisman bog'liq, 2 nafari (3,12%) "mutlaqo bog'liq emas", degan javobni bergan, 1 nafari esa (1,56%) javob bermagan. Empirik ko'rsatkichlar respondentlarning asosiy qismi tibbiyot bilan psixologiyaning o'zaro aloqadorlikka ega ekani hamda tibbiyot sohasida ishlayotgan mutaxassislar psixologiyaga tegishli bilimlar orqali o'z faoliyati samaradorligiga erishish mumkinligini ta'kidlagan⁴. O'z navbatida, ular tibbiyot sohalari muammolarini yechishda psixologiya faniga bo'lgan zaruratni quyidagicha ifodaladi: 51 nafar respondent (79,68%) zarurat bor, 11 nafari (17,18 %) zarurat qisman bor, 1 nafari (1,56%) zarurat yo'q, deb javob bergan va 1 nafari esa javob bermagan. Respondentlarning javobiga ko'ra, tibbiyot sohasi mutaxassislari uchun psixologiya fani tarmoqlaridan o'z kasbiy faoliyatlarida foydalanishga zarurat bor, degan xulosaga kelish mumkin⁵.

Tibbiyot sohasida munosabatlarning psixologiya fani, xususan, tibbiy psixodiagnostikadan foydalanish zarurati mavjudligini ko'rsatmoqda.

Navbatdagi baholash bandi respondentlarning o'z mehnat tajribalarida tibbiy psixodiagnostikaga zarurat sezganligi, xorijiy hamkasblari faoliyatidagi tibbiy psixodiagnostikadan foydalanishidan xabardorligi, mahalliy mutaxassislar faoliyatida tibbiy psixodiagnostikadan foydalanish holati va tibbiyot ta'lim yo'nalishida tibbiy psixodiagnostika o'quv fanini o'qitishni yo'lga qo'yish masalasiga bag'ishlangan⁶.

³ Мелибаева Р. Тиббий психодиagnostиканинг методологик муаммолари. 2021.

⁴ Бекмиров Т.Р. Психологические особенности адаптации и интеграции детей с отклонениями в развитии. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования. 2020. – С. 125-129.

⁵ Мелибаева Р.Н. Проблема умственного развития в трудах психологов советского периода. In International scientific review of the problems and prospects of modern science and education. 2018. pp. 127-129.

⁶ Мелибаева Р.Н. Формирование самостоятельного и творческого мышления студентов в процессе поиска решения проблемной ситуации //Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – №. 12, 2012.

2-jadval

Tibbiy psixodiagnostikaning tibbiyot xodimlari faoliyatida foydalanilish darajasi

Baholash mezonlari	Tibbiy xodimlarning miqdori va % ulushi (N=64)			
	Duch kelgan		Duch kelmagan	
Shaxsiy tajribasida tibbiy psixodiagnostikaga zarurat tug'ilganligi	48	75	16	25
Xorijiy tibbiyot amaliyotida tibbiy psixodiagnostikadan foydalanilishini bilishi	Foydalanayotganligini bilaman		Foydalanayotganligini bilmayman	
	58	90,62	6	9,37
O'zbekistonlik tibbiyot xodimlari tibbiy psixodiagnostikadan o'z faoliyatlarida qay darajada foydalanyaptilar?	Foydalanmoqda		Foydalanmayapti	
	23	35,93	41	64,07
Tibbiyot ta'lim yo'nalishida tibbiy psixodiagnostika o'quv fanini o'qitishni yo'lga qo'yish	Joriy etish lozim		Joriy etish lozim emas	
	62	96,87	2	3,23

Respondentlarning ushbu yo'nalishlar bo'yicha belgilagan natijalariga ko'ra, 48 nafar respondent (75%) shaxsiy o'z tajribasida tibbiy psixodiagnostikaga zarurat tug'ilishiga duch kelganliklarini bildirganlar. Bundan ko'rinadiki, tibbiyot sohasidagi mutaxassislar o'z mehnat samaradorligi, xususan, bemorlarni samarali davolashda zarur uslub va texnologiyalardan foydalanishga xayrixohdirlar⁷. Bu holat ularning o'z faoliyatlarida tibbiy psixodiagnostika imkoniyatlaridan qay darajada foydalanayotganliklarini ko'rsatadi.

Respondentlardan olingan so'rovnoma natijalariga ko'ra, xorijdagi hamkasblari o'z faoliyatida psixodiagnostikadan foydalanishlaridan xabardor bo'lganlar soni 58 nafar (90,62%) ni tashkil etdi. Ularning hamkasblari o'z faoliyatida tibbiy psixodiagnostikadan samarali foydalanayotganini e'tirof etdi⁸. O'zbekistondagi

⁷ Melibaeva R.N. Status and prospects of development of medical psychodiagnostics in Uzbekistan. // International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. 2021. pp. 555-565.

⁸ Нарметова Ю.К. Особенности психокоррекционной работы с беременными женщинами. Контактная информация организационного комитета конференции 2016. –С. 35.

tibbiy psixodiagnostikadan foydalanishning umumiy holatini ijobiy baholamaganlar soni, ya'ni 23 nafari (35,93%) "foydalanmoqdaman" deb javob bergan⁹. Bundan ko'rinadiki, ushbu empirik ko'rsatkichlar O'zbekistonda tibbiyot xodimlari tomonidan umumiy tarzda 35% dan ortiqroq tibbiyot xodimlari bundan foydalanishga e'tibor qaratayotgan bo'lsa, 65% ga yaqin qismi esa bundan foydalanish uchun chora-tadbirlarga ehtiyoj borligini bildirgan¹⁰. Mazkur masalaning bugungi kundagi yechimini topishning ilk qadamlaridan biri tibbiyot ta'lim yo'nalishlarida tibbiyot psixodiagnostikasi fanini o'qitishni yo'lga qo'yishdan iboratdir. Respondentlarning 62 nafari (96,87%) tibbiyot ta'lim yo'nalishida tibbiy psixodiagnostika o'quv fanini o'qitishni yo'lga qo'yish haqida ijobiy fikr bildirgan hamda tibbiyot xodimlari faoliyatida tibbiy psixodiagnostikani joriy etish ahamiyatli, degan xulosani bermoqda. Ushbu mulohazalar O'zbekistonda tibbiy psixodiagnostikadan foydalanish bo'yicha dastlabki tajribalar mavjud, ammo uning amaliyotda to'liq joriy etilishi uchun aniq chora-tadbirlarga ehtiyoj borligini ifodalamoqda¹¹.

Xulosa. O'zbekistonda tibbiyot fanini rivojlantirish va mutaxassislar kasbiy salohiyatini oshirishda psixologik bilimlar, xususan, tibbiy psixodiagnostikani rivojlantirish bilan bog'liq holatlarni o'rganish muammolarni hal etishda quyidagilarni inobatga olish lozimligini ko'rsatmoqda:

– psixodiagnostika psixologiya fani va amaliyotining ajralmas qismi ekanini inobatga olib, umumlashtirilgan rejada uning mohiyati "yagona" shaxsning holati, xususiyatlari va imkoniyatlarini tashxislash, uni tarbiyalash va o'qitish, kasallikning oldini olish va uni davolash uchun har bir ehtiyojmand shaxsga amaliy yordam ko'rsatishga erishish lozim;

– psixodiagnostika inson psixikasining tizimli mexanizmlarini, biologik va psixosotsial munosabatlarni ochib berish imkoniyatini ro'yobga chiqarishga xizmat qilishi uchun

⁹ Нарметова Ю. Бронхиал астма билан касалланган болаларнинг ўзига хос психологик хусусиятлари. 2020.

¹⁰ Axmedova M., Narmetova Yu. Neyropedagogika va neyropsixologiya rivojlanib kelayotgan yangi fan sohasi sifatida. Общество и инновации, 3(2), 2022. – В. 103-109.

¹¹ Akhmedova M., Narmetova Y., Alisherov B. Categories of person in conflict and methods of conflict resolution in the occurrence of conflicts between medical personnel. (2021).

O'zbekistonda dastlabki tajribalarni kuchaytirish va tibbiy psixodiagnostikaning tadqiqot uslublarini amaliyotga tatbiq etishga e'tiborni kuchaytirish kerak¹²;

– tibbiyot uchun psixologiya fani, xususan, psixodiagnostikaning ahamiyati hamda o'ziga xosligi haqida ishonch bilan gapirish mumkin bo'lib, u tibbiyotda psixodiagnostika nazariyasi va usullari asosida kasallik etiologiyasi, patogenez, kasalliklarni davolash va oldini olishda psixologik omillarning rolini o'rganish bilan bog'liq muammolarni hal qilishi sababli mamlakatimizda tibbiyot sohasi mutaxassislarining psixologik tayyorgarligini ta'minlash bo'yicha o'quv kurslarini joriy etish zarur¹³;

– umumiy tibbiy amaliyotda neyropsixik kasalliklar, psixosomatik patologiya va somatopsixik kasalliklarning tarqalishi, miya shikastlanishi, bolalar va o'smirlarning rivojlanish anomaliyalari, o'z joniga qasd qilish xatti-harakati va boshqalarning sabablarini aniqlashda psixodiagnostika metodikalarini qo'llash samarali natija berishi mumkinligi haqida so'z boradi, ammo uni to'laqonli tatbiq etish bo'yicha amaliy tizimni ta'minlash;

– turli tibbiy muassasalarda tibbiy diagnostika usullari bilan psixologik diagnostika usullarini uyg'unlikda qo'llash kasalliklar sabablarini aniqlash va dovalash tadbirlarini oqilona tashkil etishda muhimdir.

¹² Askarova N.A., Ibragimova N.N. Steps of psychological assistance in persons with loss syndrome. Theoretical & applied science. Учредители: Теоретическая и прикладная наука, (9), 2021. pp. 527-529.

¹³ Nurmatov, A. (2021). Psychological features of the formation of professional identification in medical staff.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Мелибаева Р., Абдиназарова И. Тиббий психодиагностика: муаммо, мулоҳаза ва ечимлар.
2. Мелибаева Р. Тиббий психодиагностиканинг методологик муаммолари. 2021.
3. Мелибаева Р.Н. Проблема умственного развития в трудах психологов советского периода. In International scientific review of the problems and prospects of modern science and education. 2018. pp. 127-129.
4. Мелибаева Р.Н. Формирование самостоятельного и творческого мышления студентов в процессе поиска решения проблемной ситуации //Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – №. 12, 2012.
5. Melibayeva R.N. Status and prospects of development of medical psychodiagnostics in Uzbekistan. // International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. 2021. pp. 555-565.
6. Melibayeva. R.N. Features of the Implementation of Psycho diagnostic Surveys in Clinics. European Multidisciplinary Journal of Modern Science, 4, 2022. pp. 519-527.
7. Бекмиров Т.Р. Психологические особенности адаптации и интеграции детей с отклонениями в развитии. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования. 2020. pp. 125-129.
8. Нарметова Ю.К. Особенности психокоррекционной работы с беременными женщинами. Контактная информация организационного комитета конференции 2016, July. p. 35.
9. Нарметова Ю. Бронхиал астма билан касалланган болаларнинг ўзига хос психологик хусусиятлари. 2020.
10. Ахмедова М., Нарметова Ю. Neyropedagogika va neyropsixologiya rivojlanib kelayotgan yangi fan sohasi sifatida. Общество и инновации, 3(2), 2022. pp. 103-109.
11. Akhmedova M., Narmetova Y., Alisherov B. Categories of person in conflict and methods of conflict resolution in the occurrence of conflicts between medical personnel. 2021.
12. Askarova N.A., Ibragimova N.N. Steps of psychological assistance in persons with loss syndrome. Theoretical & applied science. Учредители: Теоретическая и прикладная наука, (9), 2021. pp. 527-529.
13. Nurmatov A. Psychological features of the formation of professional identification in medical staff. 2021.